

MIYYADA HOSIL BO‘LADIGAN SHISHLAR, ULARNING TURLARI VA BU SHISHLARNI DAVOLASH USULLARI

Yusupov Sarvarbek Ozodboy o‘g‘li

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi Urganch filiali

Davolash fakulteti Davolash ishi yo‘nalishi 6-bosqich talabasi

Quziyev Umidjon Yangibay o‘g‘li

Davolash fakulteti Davolash ishi yo‘nalishi 6-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada miya shishi, miyaning darajali o‘smalari, kraniofarengioma, gemangioblastoma, glioma haqida umumiy ma‘lumotlar, davolash ishi jarayonlari va kasallik sabablari haqida ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Glioma, kraniofarengioma, gemangioblastoma, miya shishi, o‘sma.

Резюме: В данной статье представлен обзор опухолей головного мозга, градуированных опухолей головного мозга, краниофарингиомы, гемангиобластомы, глиомы, методов лечения и причин заболевания.

Ключевые слова: Glioma, краниофарингиома, гемангиобластома, опухоль головного мозга, опухоль.

Abstract: This article provides an overview of brain tumors, graded brain tumors, craniopharyngioma, hemangioblastoma, glioma, treatment processes, and causes of the disease.

Key words: Glioma, craniopharyngioma, hemangioblastoma, brain tumor, tumor.

Miya shishi - bu miyangizdagi g'ayritabiiy hujayralar massasi yoki o'sishi. Ko'p turli xil miya turlari o'smalari mavjud. Ba'zi miya o'smalari saratonsiz (yaxshi) va ba'zi miya o'smalari saraton (xatarli). Miya shishi sizning miyangizda boshlanishi mumkin (birlamchi miya shishi) yoki rak tananing boshqa qismlaridan boshlanib, miyaga tarqalishi mumkin (ikkilamchi, yoki metastatik, miya shishi).

Miya shishi qanchalik tez o'sishi juda katta farq qilishi mumkin. Miya o'simtasining o'sishi va joylashishi uning asab tizimining ishiga qanday ta'sir qilishini aniqlaydi.

Miya shishi davolash imkoniyatlari sizda mavjud bo'lgan miya shishi turiga, shuningdek uning kattaligiga va joylashishiga bog'liq. Intrakranial o'simta deb nomlanuvchi miya shishi - bu hujayralar nazoratsiz o'sadigan va ko'payadigan, normal hujayralarni boshqaruvchi mexanizmlar nazorati ostida bo'lmagan to'qimalarning g'ayritabiiy massasi. Miyaning 150 dan ortiq turli xil o'smalari hujjatlashtirilgan, ammo miya o'smalarining ikkita asosiy guruhi deyiladi boshlang'ich va metastatik.

Bosh miyaning birlamchi o'smalariga miya to'qimalari yoki miyaning yaqin atrofidan kelib chiqadigan o'smalar kiradi. Birlamchi o'smalar gliyal deb tasniflanadi (gliyal hujayralar) yoki gliyal bo'lmagan (miyaning tuzilmalarida, shu jumladan nervlar, qon tomirlari va bezlarida rivojlangan) va benign or xatarli.

Miyaning metastatik o'smalari tananing boshqa joylarida (ko'krak yoki o'pka kabi) paydo bo'ladigan va odatda qon oqimi orqali miyaga ko'chib o'tadigan o'smalarni o'z ichiga oladi. Metastatik o'smalar saraton kasalligi hisoblanadi va maligndir.

Miyaning metastatik o'smalari saraton kasalligiga chalingan bemorlarning deyarli har to'rtidan biriga yoki yiliga 150,000 ming kishiga ta'sir qiladi. Odamlarning 40 foizigacha o'pka saratoni miyaning metastatik o'smalari rivojlanadi. Ilgari, bu o'smalar tashxisi qo'yilgan bemorlarning natijasi juda yomon bo'lgan, odatda bir necha haftalik omon qolish darajasi. Murakkab diagnostika vositalari, innovatsion jarrohlik va nurlanish usullaridan tashqari, omon qolish darajasini yillar davomida kengayishiga yordam berdi; Shuningdek, tashxis qo'yilgan bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga imkon beradi.

Miyaning yaxshi xulqli o'smalarining turlari:

- Xordomalar 50 dan 60 yoshgacha bo'lgan odamlarda tez-tez uchraydigan yaxshi o'sadigan o'smalardir. Ularning eng ko'p uchraydigan joylari-bosh suyagi va umurtqa pog'onasining pastki qismi. Bu o'smalar yaxshi bo'lsa -da, ular qo'shni suyakka kirib, yaqin atrofdagi asab to'qimalariga bosim o'tkazishi mumkin. Bu kam uchraydigan o'smalar bo'lib, ular barcha bosh miya o'smalarining atigi 0.2 foizini tashkil qiladi.

- Kraniofaringiomalar Odatda, ular yaxshi xulqli, ammo miyaning tubida joylashgan muhim tuzilmalar yaqinida joylashganligi sababli ularni olib tashlash qiyin. Ular, odatda, bir qismidan kelib chiqadi hipofiz bezi (tanadagi ko'plab gormonlarni tartibga soluvchi tuzilma), shuning uchun deyarli barcha bemorlarga ba'zi dorilar kerak bo'ladi gormonlarni almashtirish terapiyasi.

- Gangliyotsitomalar, gangliomalar va anaplastiklar gangliogliomalar kam uchraydigan o'smalardir neoplastik Nerv hujayralari nisbatan yaxshi farqlangan, asosan yoshlarda uchraydi.

- Glomus jugulo'smalar ko'pincha yaxshi xulqli bo'lib, odatda bosh suyagi tagida, bo'yin venasining yuqori qismida joylashgan. Ular eng keng tarqalgan shakl glomus shishi. Biroq, glomus o'smalari, umuman olganda, bosh va bo'yin neoplazmalarining atigi 0.6 foizini tashkil qiladi.

- Meningiomalar Bosh miyaning neoplazmalarining 10-15 foizini tashkil etuvchi eng keng tarqalgan yaxshi intrakranial o'smalardir, garchi juda kam foizi maligndir. Bu o'smalar meninks, miya va orqa miyani o'rab turgan membranaga o'xshash tuzilmalar.

- Pineotsitomalar odatda yaxshi xulqli jarohatlardir pineal hujayralar, asosan kattalarda uchraydi. Ko'pincha ular aniq, noinvaziv, bir hil va sekin o'sadi.

- Gipofiz adenomalari glioma, meningioma va shvanomadani keyingi eng keng tarqalgan intrakranial o'smalardir. Gipofiz adenomalarning katta qismi yaxshi xulqli va

juda sekin o'sadi. Hatto gipofiz bezining xavfli o'smalari ham kamdan -kam hollarda tananing boshqa qismlariga tarqaladi. Adenomalar gipofiz beziga ta'sir qiladigan eng keng tarqalgan kasallikdir. Ular odatda 30-40 yoshli odamlarga ta'sir qiladi, garchi ular bolalarda ham tashxis qo'yilgan bo'lsa. Bu o'smalarning aksariyatini muvaffaqiyatli davolash mumkin.

- Shvannom kattalarda tez -tez uchraydigan yaxshi xulqli miya shishi. Ular odatda nerv hujayralari uchun "elektr izolyatsiyasini" ta'minlaydigan hujayralardan tashkil topgan nervlar bo'ylab paydo bo'ladi. Shvanomalar tez -tez normal asabning qolgan qismini bosib olish o'rniga uni almashtirib yuborishadi. Akustik neyromalar sakkizinchi kranial asabdan kelib chiqqan eng keng tarqalgan schwannoma yoki vestibulyar koklear asab, u miyadan quloqqa o'tadi. Garchi bu o'smalar yaxshi xulqli bo'lsa -da, ular o'sib, asablarga va oxir -oqibat miyaga bosim o'tkazsa, jiddiy asoratlarga va hatto o'limga olib kelishi mumkin. Boshqa joylarga umurtqa pog'onasi va kamdan-kam hollarda oyoq-qo'llarga boradigan nervlar kiradi.

Miyaning xavfli o'smalarining turlari:

Gliomalar kattalardagi miya o'smalarining eng keng tarqalgan turi bo'lib, malign miya o'smalarining 78 foizini tashkil qiladi. Ular miyaning qo'llab -quvvatlovchi hujayralaridan kelib chiqadi glia. Bu hujayralar bo'linadi astrositlar, ependimal hujayralar va oligodendroglial hujayralar (yoki oligos). Glial o'smalarga quyidagilar kiradi:

- Astrositomalar eng keng tarqalgan glioma bo'lib, ular bosh miya va o'murtqa shishlar o'smalarining yarmini tashkil qiladi. Astrositomalar miyaning qo'llab-quvvatlovchi to'qimalarining bir qismi bo'lgan astrositlar deb nomlangan yulduz shaklidagi glial hujayralardan rivojlanadi. Ular miyaning ko'p qismlarida paydo bo'lishi mumkin, lekin ko'pincha miyada. Har qanday yoshdagi odamlarda astrositoma rivojlanishi mumkin, lekin ular kattalarda, ayniqsa o'rta yoshli erkaklarda ko'proq uchraydi. Miya poydevoridagi astrositomalar bolalarda yoki yoshlarda ko'proq uchraydi va bolalar miyasining o'smalarining ko'p qismini tashkil qiladi. Bolalarda bu o'smalarning aksariyati past darajali hisoblanadi, kattalarda esa ko'pchiligi yuqori darajali hisoblanadi.

- Ependimomalar Ular ependimal hujayralarning neoplastik transformatsiyasidan kelib chiqadi qorincha tizimi va barcha miya o'smalarining ikki -uch foizini tashkil qiladi. Ko'pchilik aniq belgilangan, lekin ba'zilar aniq emas.

- Ko'p shaklli glioblastoma (GBM) glial o'smaning eng invaziv turi hisoblanadi. Bu o'smalar tez o'sadi, boshqa to'qimalarga tarqaladi va yomon prognozga ega. Ular har xil turdagi hujayralardan iborat bo'lishi mumkin, masalan, astrositlar va oligodendrositlar. GBM 50 yoshdan 70 yoshgacha bo'lgan odamlarda ko'proq uchraydi va erkaklarda ayollarga qaraganda ko'proq uchraydi.

- Medulloblastomalar odatda ichida paydo bo'ladi serebellum, ko'pincha bolalarda. Ular yuqori darajadagi o'smalar, lekin ular odatda javob beradi radiatsiya va kemoterapi.

- Oligodendrogliomalar hosil qiluvchi hujayralardan olingan miyelin, bu miyaning simlari uchun izolyatsiya.

Miya o'smalarining boshqa turlari:

1. Gemangioblastomalar, odatda serebellumda topiladi, sekin o'sadigan o'smalar. Ular qon tomirlaridan keladi, katta hajmli bo'lishi mumkin va ko'pincha kist kuzatiladi. 40 yoshdan 60 yoshgacha bo'lgan odamlarda bu o'smalar eng ko'p uchraydi va erkaklarga qaraganda ayollarga qaraganda ko'proq uchraydi.

2. Rabdoid o'smalari ular juda agressiv va markaziy asab tizimiga tarqaladigan kam uchraydigan o'smalardir. Ular ko'pincha tanada, ayniqsa buyraklarda paydo bo'ladi. Ular yosh bolalarda ko'proq uchraydi, lekin kattalarda ular ham uchrashi mumkin.

Kraniofarengioma

Yaqin atrofda saraton bo'lmagan, sekin o'sadigan o'smalar topilgan hipofiz bezi kraniofarengiomalardir. Bolalar va o'rta yoshli kraniofarengioma odatda paydo bo'ladi. Qisman qattiq va qisman suyuqlik bilan to'lgan kist o'smaning o'zi bo'lishi mumkin. Semptomlar ko'rishning o'zgarishi va kasallikning sekin o'sishini o'z ichiga olishi mumkin hipofiz bezi o'simtaning ta'siri. Bu o'smalar asosan rivojlangan jarrohlik va, ehtimol, operatsiyadan keyingi radiatsiya terapiyasini talab qiladi.

Dermoid kistalar va epidermoid o'smalar

Tananing tashqi qavatini tashkil etuvchi va ayrim organlar va bezlarni qoplaydigan epiteliya hujayralaridan rivojlanadigan yaxshi o'smalar dermoid kistalar va epidermoid o'smalardir. Ular o'sishi mumkin, shu jumladan markaziy asab tizimi, tananing turli qismlarida. Ularning ikkalasi ham sekin o'sadi va ko'pincha o'nlab yillar davomida ko'rilmagan. Jarrohlik yo'li bilan olib tashlash orqali ular davolanadi.

Glioma

Glioma - bu birlamchi bo'lgan miya shishi. Ular miyaning eng tez o'sadigan o'smalaridir. Gliomalarning har xil turlari:

- Astrocitoma: Astrocitomalar butun miya bo'ylab tarqaladi va sog'lom to'qima bilan aralashadi, bu ularni davolashni qiyinlashtiradi. Astrocitomaning bir necha turlari mavjud:

- Past darajali astrocitomalar: Bularga I darajali pilotsitik astrocitoma va II darajali diffuz astrocitoma kiradi. I darajali astrocitomalar kattalarda kamdan -kam uchraydi.

- Anaplastik astrocitoma: III darajali astrocitomalar anaplastik astrocitoma deb nomlanadi. Bu o'smalar agressiv, yuqori darajali saratondir.

- Glioblastoma: IV darajali astrocitomalarga glioblastoma yoki GBM deyiladi. Glioblastoma-kattalarda eng ko'p uchraydigan malign (saron) miya shishi va markaziy asab tizimining tez o'sadigan o'smalaridan biri.

- Ependimoma: Ependimomalar miya qorinchalari va orqa miya markazini qoplaydigan ependimal hujayralardan kelib chiqadi. Qorinchalar - miya omurilik suyuqligini ishlab chiqaruvchi va tashuvchi miya kameralari bo'lib, ular miyani o'rab oladi

va uni himoya qiladi. Ependimomalar umurtqa pog'onasida yoki miyada bo'lishi mumkin. Bolalarda ependimomalar ko'proq uchraydi va kattalarda kam uchraydi.

- Oligodendroglioma: Oligodendroglioma odatda sekin o'sadi. U II darajali yoki III darajali o'simta sifatida aniqlanishi mumkin.

Gemangioblastoma

Qon tomirlari hujayralaridan bu sekin o'sadigan o'smalar rivojlanadi. Odatda, gemangioblastoma miya va serebellumda hosil bo'ladi, lekin boshqa joylarda, shu jumladan retinada paydo bo'lishi mumkin. Von Gippel Lindau kasalligi, ko'p turdagi o'smalar va saratonning rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan genetik holat bo'lib, taxminan to'rtidan bir qismi bilan bog'liq.

Bosh miya shishi xavfining omillari

Miya shishi olish ehtimolini oshiradigan har qanday narsa xavf omilidir. Miya o'smalarining sabablari va ularning xavf omillarini o'rganish davom etmoqda. Miya shishi uchun aniq xavf omillari aniqlanmagan bo'lsa -da, ba'zi omillar sizni xavf ostiga qo'yishi mumkin, jumladan:

- Miyaning oldingi nurlanish ta'siri, ko'pincha boshqa saraton kasalligini davolash sifatida

- Oila tarixi, ba'zi shartlar, shu jumladan:

- 1 va 2 turdagi neyrofibromatoz
- Yumshoq skleroz
- fon Gippel-Lindau kasalligi
- Li-Fraumeni sindromi

Miya shishi diagnostikasi

Tasvirlashning murakkab usullari miya shishlarini aniqlay oladi. Kompyuter tomografiyasi (KT yoki CAT skanerlash) va magnit aks sado ko'rish diagnostika asboblari (MRI). Miyaning normal nerv yo'llarining joylashishiga asoslanib, boshqa MRI ketma-ketliklari jarrohga o'simta rezektsiyasini rejalashtirishga yordam beradi. Intraoperativ MRI, shuningdek, to'qimalarning biopsiyalari va jarrohlik paytida o'smalarni olib tashlash uchun ham qo'llaniladi. O'simtaning kimyoviy profili tekshiriladi va MRIda ko'rilgan lezyonlar tabiati magnit-rezonans spektroskopiya (MRS) bilan aniqlanadi. Takroriy miya shishi tomonidan aniqlanishi mumkin pozitron emissiya tomografiyasi (PET skanerlash).

Ba'zida miya shishi aniq tashxisini qo'yishning yagona usuli - biopsiya. Neyroxirurg biopsiya o'tkazadi va patolog yakuniy tashxis qo'yadi, o'smaning yaxshi yoki yomon xulqli ekanligini aniqlaydi va shunga qarab baho beradi.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, miya shishi (birlamchi yoki metastatik, benign yoki malign) odatda yakka o'zi yoki turli kombinatsiyalarda, jarrohlik, nurlanish va kimyoterapiya yordamida davolanadi. Radiatsiya va kimyoterapiya xatarli, qoldiq yoki

takrorlanuvchi o'smalar uchun ko'proq qo'llanilishi rost bo'lsada, har bir alohida holatda qaror qabul qilinadi va qanday davolash usullaridan foydalanish kerakligiga bog'liq. Terapiyaning har bir turi va yon ta'siri bilan bog'liq xavflar mavjud deb ayta olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil.
2. www.google.com internet sayti.